

הרי שלרבי יהודה אפילו בערבי שבתות וימים טובים נמי אסור סמוך למנחה. וקשיא לרב פפא.

אמר מר זוטרא: מאן לימא לן דברייתא זו מתרצתא היא, שהגירסא בה נכונה?

דילמא משבשתא היא?! שצריך לגרוס ק-א "מתשע שעות ומחצה ואילך" או "מן המנחה ולמעלה", כמו הברייתא דלעיל, ולא קשיא לרב פפא.

אמר ליה מרימר, ואיתימא רבי יומר, למר זוטרא: אכן מתרצתא היא!

שהרי אנא איקלעי לפירקיה, לשיעורו דרב פנחס בריה דרב אמי, וקם תנא [חכם הדורש לרבים] ותני ברייתא זו קמיה דרב פנחס בריה דרב קאמי, וקיבלה מיניה! (1)

אי הכי, קשיא: איך אפשר לאוקמיה מתניתין

רב פפא אמר: אפילו תימא מתניתין רבי יהודה היא, בכל זאת לא קשיא.

דהתם, בערבי שבתות וימים טובים, מן המנחה ולמעלה הוא דאסור היינו דוקא מתשע שעות ומחצה ואילך. אבל סמוך למנחה חצי שעה קודם, דהיינו מסוף שעה תשיעית, שרי.

אבל בערב הפסח — אפילו סמוך למנחה נמי אסור!

ומקשינן לרב פפא: ובערב שבת סמוך למנחה מי שרי?

והתניא: לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה, כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה, דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר: אוכל והולך עד שתחשך.

שקודם השבת צריך שיהא נזהר בעצמו להכנס לשבת כשהוא תאוה. ורבי יוסי אינו חושש לכך שהמצוה אינה אלא באופן שבכניסת השבת האכילה עליו לתענוג אבל אינו חייב להכין עצמו לכך מקודם.

ויש שפירש דשאני קידוש שהוא ביין ויש לו תיאבון לזה גם לאחר שאכל מקודם וכן סעודת שבת עיקרה עונג ויכול לקיימה בפירות ומיני תרגימא שמתענג בהם גם אם אכל כבר משא"כ מצה אם יאכל מקודם אינה עריבה עליו.

ובמצפה איתן כתב שהחילוק הוא דסעודתל שבת יש לה תשלומין למחר משא"כ מצה שזמנה רק בלילה.

1. ו"מן המנחה ולמעלה" דקתני בברייתא קמיייתא היינו סמוך למנחה. רש"י.

מחיובא דקידוש והלא גם זה עשה כדאמרינן "זכרהו על היין". ותירץ דהתם עיקר הזכירה יוצא מן התורה בתפילה שאומר מקדש השבת וקידוש שעל הכוס הוא רק מדרבנן. וגם אכילת שלש סעודות אינה רק מדרבנן מדברי קבלה "וקראת לשבת עונג". משא"כ במצה האכילה גופא היא מן התורה.

ורבינו דוד מפרש החילוק שבמצה החשש הוא שמא יהא שבע בערב עד שאכילת המצה תהא אכילה גסה שאינו יוצא בה ידי חובת מצה [כ"ה דעתו דלא כרש"י שהיא רק משום הידור מצוה. ועיין לקמן קז. ב דעיונים 4] ונמצא שביטל מצוה דאורייתא, משא"כ סעודת שבת ויו"ט שאינו חייב בה אלא משום עונג ואם אין האכילה מהנה אותו אינו חייב בה כלל. וזו היא מחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי דרבי יהודה סבור

ומשנינן: לא! אלא כך תדייק: הלכה — מכלל דפליגי בהפסקה!

שרבי יוסי אמנם מודה לרבי יהודה בערב פסח שאסור להתחיל לאכול סמוך למנחה, אלא שהם חולקים באופן שהתחיל לאכול בזמן שהיה מותר⁽²⁾ [בין בערב שבת ויו"ט בין בערב פסח], ונמשכה סעודתו עד הערב, האם צריך אז להפסיק.

שרבי יהודה אומר: צריך להפסיק כשקידש היום.⁽³⁾ ורבי יוסי אומר שאינו צריך להפסיק.⁽⁴⁾

ועל זה אמר רבי ירמיה שהלכה כרבי יהודה בערב פסח, שצריך אף להפסיק. והלכה כרבי יוסי בערב שבת שמותר אף להתחיל ולאכול, עד שתחשך,⁽⁵⁾ וגם אח"כ אין צריך להפסיק אם התחיל בהיתר [דהיינו קודם שתחשך]. ומשנתנו מדברת לענין התחלה, ובאה להשמיענו [שכאמור] בערב פסח מודה רבי יוסי שאסור להתחיל.

כרבי יהודה? הרי הוא סובר שאפילו בערבי שבתות וימים טובים אסור לאכול סמוך למנחה. ומדוע נקטה משנתנו דוקא ערבי פסחים?

ומסקינן: אלא, מחזורתא כדרב הונא שמשנתנו היא רק כרבי יוסי.

והוינן בה: ולרב הונא — מי ניהא?

והאמר רבי ירמיה אמר רבי יוחנן, ואיתימא אמר רבי אבהו אמר רבי יוסי בר רבי חנינא: הלכה כרבי יהודה בערב הפסח, שלא יאכל אדם סמוך למנחה. והלכה כרבי יוסי בערב שבת שאוכל והולך עד שתחשך.

ודייקנן: מדקאמר הלכה כרבי יהודה בערב הפסח — מכלל, דפליגי רבי יוסי בתרוייהו! שאף בערב פסח נחלק על רבי יהודה, וסובר שאוכל והולך עד שתחשך. וקשיא לרב הונא, שאמר בערב פסח מודה רבי יוסי שאסור לאכול סמוך למנחה?

2. אבל אם התחיל באיסור מודה רבי יוסי דמפסיק ואפילו מיד. תוד"ה אין מספיקין.

3. אבל כל זמן שלא קידש היום אעפ"י שכבר הגיע זמן מנחה אי"צ להפסיק, כדקתני בברייתא דלקמן "וקידש עליהם היום". תוד"ה אין מפסיקין.

4. לכאורה הרי רבי יוסי מודה לענין ערב פסח שאסור להתחיל סמוך למנחה משום חיובא דמצה. וא"כ הרי יש לחוש שאם ישלים סעודתו קודם שיאכל המצה יבוא לידי אכילה גסה. ויש לומר שיותר יש לחוש לאכילה גסה כשאדם אוכל מבעוד יום ושוהה בין אותה אכילה לאכילת המצה, שאז מעיו סתומין ואינו יכול

5. הקשו התוס' בסוכה: דהתם אמרינן שלמצוה דאורייתא צריך להפסיק מאכילתו, והרי קידוש הוא מצוה דאורייתא ואיך פסקינן הכא הלכה כרבי יוסי בערב שבת שאין צריך להפסיק. ותירצו דשאני קידוש מכל המצות, משום שיכול לקדש גם למחר ביום. ולפיכך אין לחוש כ"כ שמא יפשע ולא יקדש. עוד תירצו שלענין קידוש מכיון שעוסק בסעודת שבת לא חיישינן כולי האי שמא יתעצל בקידוש היום. שם לח. א ד"ה מאי.

והר"ן בסוכה שם הוכיח מדברי רבי יוסי כאן דאפילו במצוה דאורייתא אם התחיל בהיתר אין

דתניא שהם חולקים גם לענין הפסקה: מפסיקין לשבתות, שאם התחיל לאכול בהיתר בערב שבת קודם המנחה והמשיך לאכול עד שהחשיך, מפסיק סעודתו, דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר: אין מפסיקין, אלא מותר לו להמשיך בסעודתו אפילו אחר שהחשיך. ולאחר שיגמור סעודתו יקדש על הכוס.⁽⁶⁾

ומעשה ברבי שמעון בן גמליאל [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו בערב שבת, וקדש עליהם היום, שהחשיך.

אמר לו רשב"ג לרבי יוסי ברבי [כינוי לגדול הדור]: האם רצונך שנפסיק בסעודה, וניחוש לדברי יהודה הבירנו, (7) הסובר שצריך להפסיק כשתחשיך?

אמר לו רבי יוסי: ככל יום אתה מחבב דברי לפני רבי יהודה, ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני?! "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית"?! כלומר, אתה מביישיני בפני.⁽⁸⁾

אמר לו רשב"ג: אם כן, מאחר שמחית —

ותירצו שכיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש גם זה נחשב לקידוש במקום סעודה, וחלק הסעודה שאוכל בשבת עולה לו לסעודת שבת, ולכן יכול לומר רצה בברכת המזון. אך הקשו כיצד יעשה בליל פסח ארבע כוסות, כיון שאינו מקדש אלא אחר ברכת המזון ולא יעשה סעודה אחרת. ותירצו שיעשה ארבע כוסות שלא לפי הסדר הרגיל. אלא כוס ראשון יהיה של ברכת המזון והשני של קידוש ויאכל את הירקות של הטיבול הראשון, ואח"כ יאמר הגדה על כוס שלישי, ויאכל אחריו מרור, ולבסוף יאמר הלל על כוס רביעי. תוד"ה רבי יוסי.

7. כתב בעל המאור דלא גרסינן "וניחוש לדברי יהודה", שלא לדבריו ביקש רשב"ג לחשוש אלא לכבודו בלבד, וגרסינן "וניחוש ליהודה". לפי שהפסיק רבי יהודה את אכילתו כשיתתו, ורצה לברך ברכת המזון, חשש רשב"ג לכבודו שלא יהיו הם אוכלים והוא מפסיק. ואמר ליה רבי יוסי שאין לך להפסיק כי הרואים יטעו ויחשבו שאתה מפסיק מצד הדין ויקבעו הלכה כדברי רבי יהודה.

8. יש מפרשים "את המלכה" כלומר את השבת שמשולה למלכה. תוס' חכמי אנגליה.

צריך להפסיק. ואפילו שמואל דמסיק שפורס מפה ומקדש היינו דוקא בקידוש, משום דקידוש במקום סעודה והוא המתחיל את סעודת השבת ומתקן אותה, לפיכך הוא צריך להפסיק מסעודתו ולקדש תחילה. וביאר המחצית השקל כוונתו, שכיון שיש עדיין חלק מהסעודה שיכול לתקנה שתהא עם הקידוש חייב הוא לקדש בשביל שארית הסעודה. משא"כ בשאר מצוות, כקריאת שמע ולולב, שאין חובתם על הסעודה. הלכך כיון שהתחיל ברשות אין צריך להפסיק. או"ח סי' רע"א סק"ו.

והרע"א שם כתב שהחילוק בין מצות קידוש לשאר מצוות הוא, שבשאר מצוות האכילה בעצמותה אין בה איסור אלא רק משום שמא ישכח לעשות המצוה, וטעימה בעלמא מותרת, ולכן אם התחיל בהיתר אין צריך להפסיק. משא"כ בקידוש שהאכילה בעצמותה אסורה קודם קידוש שהרי אפילו טעימה בעלמא אסורה בזה לא מהני התחיל בהיתר.

6. הקשו התוס' דהא על כרחך אינו צריך לעשות עוד סעודה לשם שבת, דא"כ למה לו להמשיך? יפסיק מיד ויתחיל בסעודה השנייה. וא"כ קשה איך יעשו קידוש בלא סעודה והלא אין קידוש אלא במקום סעודה.

לא נפסיק! כי שמא יראו התלמידים שאנו מפסיקין ויקבעו הלכה לדורות שצריך להפסיק כרבי יהודה.

אמרו: לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי שאין צריך להפסיק.

אמר רב יהודה אמר שמואל: אין הלכה כרבי יהודה דאמר מפסיקין ב"עקירת שולחן", דהיינו שמברכין ברכת המזון מיד משחשיכה. (9)

ולא כרבי יוסי דאמר שאין מפסיקין כלל אלא ממשיכין בסעודה עד שיגמרו. ולאחר ברכת המזון יביאו כוס לקידוש. (10)

אלא, פורס מפה על הפת שעל השולחן, ומקדש על הכוס קידוש היום, (11) וממשיך בסעודתו. (12)

ומקשינן: איני? והא אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל: כשם שמפסיקין

אולם ברא"ש מבואר שלרב יהודה אמר שמואל גם בערב פסח אינו צריך להפסיק אלא סגי בפריסת מפה. ויתכן שדעתו כתוס', דרב יהודה אמר שמואל סובר כחכמים שחולקין על רבי יהודה ורבי יוסי בין דערב שבת בין דערב פסח. ועוד כתב הרא"ש שמדברי הרי"ף משמע שפסק כרב יהודה אמר שמואל גם לענין ערב פסח. והוסיף שכן מסתבר, שאין לחלק בין ערב פסח לערב שבת. דבשלמא לענין התחלת האכילה יש מקום להחמיר דערב פסח כמבואר בגמ' משום חיובא דמצה. אבל לענין הפסקה כשקידש היום שהוא משום כבוד שבת אין טעם לחלק ביניהם.

11. לפי שמיד שקידש היום אסור לאכול בלא קידוש. וממילא דינו ככל שבתות השנה שאם הביאו לפניו לתם על השלחן קודם קידוש מבואר להלן שפורס מפה ומקדש, ועיי"ש הטעם. ועוד טעם, שפריסת המפה היא במקום עקירת השלחן של רבי יהודה. שגם היא באה כדי שיהא היכר להפסיק בין סעודת חול לסעודת שבת. רשב"ם. ויש מהראשונים שכתב שפריסת המפה היא לסימן שאסור להמשיך ולאכול קודם קידוש. פסקי רי"ד.

12. כתב הרי"ף שצריך לברך המוציא אחר קידוש כשחוזר לסעודתו.

9. כמבואר להלן בגמרא בע"ב. וענינו הוא שהיו רגילין קודם ברכת המזון לסלק את השלחנות הקטנים שהיו לפני כל אחד ומשארים רק לפני המברך את שלחנו. תוד"ה מפסיקין ולקמן דע"ב בד"ה לאו.

והטעם שצריך להפסיק ולברך ברכת המזון כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת שלא יראה כי הוא גומר סעודת חול. פסקי רי"ד. וכך מוכח מלשון רש"י ורשב"ם לקמן קה א בעובדא דתלמידי דרב.

10. לכאורה קשה, איך יכול שמואל לחלוק על כל התנאים. וכתב הרשב"ם ששמואל אמנם סבר שמעיקר הדין הלכה כרבי יוסי וכדקתני בברייתא שקבעו הלכה כמותו אלא שבא להחמיר על עצמו קצת שלא יגמור סעודתו בלא קידוש אלא יקדש תחילה ואח"כ יגמור סעודתו.

והתוס' הביאו מירושלמי ששמואל סבר כחכמים, שכתוב שם שרב יהודה בשם שמואל אמר שזו דברי רבי יהודה ורבי יוסי אבל חכמים פליגי עלייהו וסברי פורס מפה ומקדש. תוד"ה אלא.

[והנה לדעת הרשב"ם הרי שרב יהודה אמר שמואל לא נחלק על האמוראים דלעיל שהלכה כרבי יהודה בערב פסח שמפסיקין את הסעודה ורק בערב שבת די בפריסת מפה.

[וכ"ה להדיא ברשב"ם ד"ה אמר לו רשב"ג].